

Støvring Vandmølle: Nordjyske fund vækker national interesse

Slots- og Kulturstyrelsen har kåret de mest spektakulære arkæologiske fund i 2021

Hvert år i december kårer Slots- og Kulturstyrelsen sammen med landets museer de ti mest spændende arkæologiske fund, der er gjort i Danmark i løbet af året – og i år har hele to fund gjort af arkæologer fra Nordjyske Museer fundet vej til listen med topfund. Det drejer sig om Støvring Vandmølle, der kan spores tilbage til 1268, samt et 6000 år gammelt og 90 meter langt gravkompleks ved Blenstrup. Her omtales, hvad der blev fundet ved udgravningen af Støvring Vandmølle.

Sidst på vinteren og først på foråret 2021 udgravede arkæologer fra Nordjyske Museer i forbindelse med etableringen af et regnvandsbassin flere stadier af Støvring Vandmølle, der i de skriftlige kilder kan spores helt tilbage til 1268. Vandmøllen kendes fra enkefru Gro Pallesdatters testamente, hvor hun giver den til nonneklosteret Skt. Clara i Roskilde, hvor hun ønskede at tilbringe resten af sit liv. Hun havde været gift med Esben Vognsen, ejeren til Buderupholm gods, der ligger blot få kilometer syd for Støvring.

Arkæologerne udgravede flere stadier af den mere end 700 år gamle vandmølle, og de fandt blandt andet ruinerne af et møllehus fra 1800-tallet. Ruinerne bestod blandt andet af ca. to meter høje mure af kampesten. Foto: Nordjyske Museer

Fra denne ældste omtale af vandmøllen i 1268 kan den følges frem til 1958, hvor driften ophørte. Støvring Vandmølle dækker derfor over næsten 700 års historie, og den kan med lidt god vilje kaldes for Støvrings første og ældste industri, selvom vi er flere hundrede år før industrialiseringen af Danmark. En industri, som ved den arkæologiske udgravning først på året atter kom frem i lyset.

I Danmark blev vandmøller udbredt fra omkring år 1100, og de var blandt tidens største teknologiske nyskabelser. Oprindeligt var vandmøllen i Støvring anlagt for at male korn til mel, men fra slutningen af 1800-tallet blev den en del et lokalt hammerværk og maskinfabrik, hvor vandet fra bækken drev turbiner, der leverede kraft til bl.a. store hamre og drejebænke.

Arkæologerne fandt som nævnt flere stadier af vandmøllens lange historie – deriblandt en velbevaret vandmølle af træ, som meget vel kan vise sig at være den føromtalte og oprindelige mølle fra 1268. Umiddelbart kan fundet dateres til perioden 12-1400-tallet, men kommende

årringsdateringer af tømmeret kan forhåbentlig give en mere præcis alder på møllen, som potentielt set kan være den mølle, der er nævnt i enkefruens testamente.

Usædvanligt velbevaret

Fundet i Støvring består af en hjulrende af bøg, hvor møllehjulet har kørt rundt. Blandt flere trægenstande lå dele af selve møllehjulet bevaret i hjulrenden, og det estimeres, at møllehjulet har haft en diameter på omkring tre meter.

I forbindelse med etableringen af et regnvejrsvassiner i Støvring fandt arkæologer en velbevaret vandmølle af træ, som måske er den vandmølle, der nævnes i et testamente fra 1268. Et fund som Slots- og Kulturstyrelsen har på sin top 10 over de mest bemærkelsesværdige fund i Danmark i 2021. Foto: Nordjyske Museer

Den fundne vandmølle var udstyret med et såkaldt underfaldshjul, hvilket betyder, at vandet blev ledt ind forneden på møllehjulet, og derved drev det rundt. Denne type var den absolut dominerende i middelalderens Danmark og kræver ikke stor faldhøjde, og derfor var den velegnet til et lavlandsområde som det danske.

Vandmøllens trækonstruktioner var særdeles velbevarede, hvilket er sjældent ved fund af vandmøller fra middelalderen. Ofte er de fragmenterede, og bevaringstilstanden kan være stærkt svingende. Støvring Vandmøllens gode bevaringstil-

stand er blandt andet årsagen til, at den nu optræder på Slots- og Kulturstyrelsens liste over de største arkæologiske fund i Danmark i 2021.

Tekst: Stig Bergmann Møller, museumsinspektør og arkæolog, Nordjyske Museer

Foto: Nordjyske Museer

Bearbejdning og opsætning: Niels Nørgaard Nielsen, Lokalhistorisk Arkiv for den tidligere Støvring Kommune